Ժ ՏԱՐԻ — ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1905—ՎԱՌՆԱ — ԹԻՒ 68

ՊԱՅՄԱՆՔ
ԲՈՒԼԿԱՐԻԱ
Տարեկան 12 Ֆր.
Վեցամսեայ 6 Ֆր.
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ
Երկու թիւը մէկ ծրարով
Տարեկան ... 14 Ֆր.
Վեցամսեայ ... 7 Ֆր.
ԱՄԵՐԻԿԱ
Տարեկան 2. 60 Տօլար
Վեցամսեայ 1. 50 »
ԿԱՆԽԻԿ

Ծանուցման տողը 20 սանթիմ

ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ԼՐԱԳԻՐ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԵՒ ՇԱԲԱԹ

ՀԱՍՑԷ
Rédaction du journal
„Iravounk"
VARNA (Bulgarie)
Редакция
на вѣстникъ
„Иравунк"
ВАРНА

Գրութիւնք ետ չեն տրուիր

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսոյ Թուրք թերթերը վերջին օրերս սանձարձակ ազատութիւն մը ստացած են, Պոլսոյ և Զմիւռնիոյ մէջ պայթուցիկ նիւթեր երեւան հանուելուն առթիւ, հայ յեղափոխականներու դէմ և ամբողջ հայութիւնը ակնարկող ու խոլամ խուժանը գրգռող կծու յօդուածներ հրատարակելու ։

Միւս կողմէ Թուրք կառավարութիւնը կը բազմապատկէ իր խստութիւնները Հայոց դէմ. կը պահանջէ օտար հաստատութիւններէ հայ պաշտօնեաներ և նոյն իսկ գռնապաններ չը գործածել․ այսինքն հայերը զրկել ապրուստի միջոցներէ ։ Նաեւ խուզարկութիւններու և ձերբակալութիւններու չափն ու սահմանը անցած են, Բանկալթիի գերեզմանատունը զինուորական պաշարումով խուզարկուած և բազմաթիւ հայեր ձերբակալուած են իբր կասկածելի․ նոյնպէս Օկիւտարի եկեղեցին խուզարկուած և քարոզիչը, ուրիշ եկեղեցական պաշտօնեաներ և կարգ մը հարուստներ ձերբակալուած են, իբր թէ վնասական նիւթեր գտնուած ըլլան այդ տեղերէն․ բայց ընդհանուրի կարծիքը այն է թէ ոստիկանութիւնը ինք ռումբ և ուժանակ կը տանի հետը ու կը տարաձայնէ թէ խուզարկութեամբ գըտած է ։

Պատրիարքարանը չուարեալ վիճակի մը մատնուած է․ ամէն օր աւելցող խստութիւններուն և ոտնձգութիւններուն դէմ դարման մը գտնելու յոյսով օր մը պալատ կը վազէ օր մը դուռը ։ Վերջապէս առջի օր նոր թագրիր մը մատուց պալատ Սուլթանին, խնդրելով որ եկեղեցիներու և գերեզմանատուններու խուզարկութիւնները վերջ գտնեն, և Թուրք թերթերը իրենց հրատարակութեանց մէջ միայն յանցաւոր հայերուն անունները որոշապէս գրեն, փոխանակ ամբողջ հայութեան ակնարկութիւններ ընելու․ որ միայն խոլամ հասարակութիւնը բոլոր հայոց դէմ գրգռելու կը ծառայէ ։ Դեսպանատուններն ալ այս վերջին գիտողութիւնը ըրած են Դրան, դիտել տալով թէ Թուրք թերթերու այդ սանձարձակ յարձակումները կրնան կոտորածի մը գրգիռը տալ խոլամ հասարակութեան ։

Բայց ինչպէս երեւոյթները ցոյց կուտան, Սուլթանը այժմ չը փափաքիր կոտորածի․ որովհետեւ քաղաքականութիւնը նըպաստաւոր չը գտներ այդ տեսակ յանդուգն քայլ մը առնելու այս միջոցիս երբ ազդին խաղաղութեան միջազգային դեսպանաժողովի մը պատրաստութիւնները կը տեսնուին․ Սուլթանը իր իշխանութեան համար վտանգաւոր կը գտնէ կոտորածի նոր ոճիրով մը բռնաւորուած խաղաղութեան դեսպանաժողովին ներկայացուիլ ։ Նա այժմ իր բոլոր ճիգը կը թափէ հայ ժողովուրդը անիշխանական ցոյց տալու քաղաքակիրթ աշխարհին և խարդախ ապացոյցներ ձեռք բերելու թէ հայոց եկեղեցիները ու գերեզմանատուները իսկ ուժանակի և ռումբի մթերանոցներ ըլլալ սկսած են․ Աթէնքի հայկական մատուռէն պայթուցիկներ գտնուիլը Սուլթանին նոր խելք մըն ալ սորվեցուց ։

Ելտըզի վամփիռը մեծ հըրճուանքով կը դիտէ այս միջոցիս Կովկասի արիւնահեղ դէպքերը և ռուս կառավարութեան յապաղումը զսպումի գործին մէջ։ Նա կուրախանայ ոչ թէ միայն կովկասահայուն նիւթապէս քայքայուելուն համար, այլ նաեւ, և ալ աւելի, ռուս կառավարութեան յանցապարտ նկատուելուն պատճառաւ, և մեծ անհամբերութեամբ կը սպասէ իմանալու թէ Հայերը Զարի կառավարութեան դէմ ալ հաւաքական բողոքներ ներկայացուցած են մեծ պետութեանց ։ Հիմակ որ պարզուած է թէ կըրկին Զարը կը հրաւիրէ խաղաղութեան միջազգային դեսպանաժողովը․ Զարին դէմ ալ միեւնոյն չեշտով բողոքարկութիւնը Հայոց կողմանէ՝ երկար շունչ մը առնել պիտի տայ Սուլթանին, որ այս անգամ ալ վստահ կրնայ ըլլալ թէ Հայոց խնդիրը կրկին պիտի մերժուի ժողովէն ։

Ըստ մեզ անքաղաքագէտ ու անհեռատես քայլ մը պիտի ըլլայ Հայերուս կողմէ Սուլթանին հետ Զարն ալ ամբաստանել պետութեանց առջեւ․ այս տեսակ քայլ մը Թրքահայոց խնդիրն ալ անլսելի մնալու կը դատապարտէ ։ Ընդհակառակը մեր ջանքն ըլլալու է, թէ՛ Թուրքիոյ մէջ եղած խժդժութիւնները և թէ Կովկասի խոլամ խուժանին վայրագութիւնները Սուլթանին և իր կառավարութեան գրգռումներուն ու թելադրանքին վերագրել և այս մասին որոշ փաստեր ձեռք բերել, ինչ որ չեն պակսիր ։ Այս փափուկ կէտը մենք յուշիկ դիտել տուած էինք ծանօթ կոչի հեղինակներուն․ նոյնը կրկնել աւելորդ չենք համարեր այս տողերով ուրիշ հայ գաղթականութեանց ալ ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար ։

ԿՈՎԿԱՍ

Տփղիսէն Բագուէր ռուս թերթին սեպ. 6 թուականով հետեւալը հեռագրած են, որուն թարգմանութիւնը Նոր-Դար ի մէջ կը կարդանք ․

Զանգեզուրի, Ջիւանշիրի եւ Շուշու գաւառներում Թուրք պաշտօնեաները մնում են իրենց պաշտօնների մէջ, գաղտնի օգնում են Թուրքերին, բաժանելով նրանց զէնք եւ ռուս կառավարութեան ձեռք առած միջոցների մասին տեղեկութիւններ հաղորդելով ։ Այսպէս—առաջին՝ Նախիջեւանի Թաղապետ Զէյնալ Աբդինբէկովը շարունակում է իր պաշտօնը, հակառակ տեղի ունեցած կողոպուտներին նրա մասնակից լինելըն ապացուցուած լինելուն ։ Երկրորդ․ Բէուկ-Խանը, Նախիջեւանի խաների ազգականներից մէկը, որը կոտորածի գլխաւոր պատճառներից մինն է, գեներալ Ալիխանովի կողմից կոտորածի ամենաթեժ ժամանակ նշանակուած է Թաղապետ ։ Երրորդ Եւլախի Թաղապետը Վէզիրովը, որը նոյնպէս մնում իւր պաշտօնում, հակառակ ժանդարմիական արձանագրութիւններու նրա՝ պաստով զէնքեր ստանալ քանիցս արդէն ապացուցուած լինելուն ։ Չորրորդ Զանգեզուր Թաղապետ Մելիք Ասլանովը, որ ռուս սպային ու կազակների հետ միասին դաւաճանօրէն հեռացնելով Մինքենդ գիւղից՝ նոյն իսկ իր աչքի առաջ եւ իւր հրամանով սրի է անցկացնել տուել անպաշտպան ժողովրդին ։ Եւ Թաղապետը լուր անգամ չէ տուել իշխանութեանը տեղի ունեցած կոտորածի մասին ։ Հինգերորդ․ աւազակային խմբի յայտնի անդամ Աստան Աղա Մաշադի Կազիմը, որը, անցեալ աշնանը երեք ռուս սահմանապահ զինուորների սպանելով, վերջին ժամանակներս Գանձակի Նահանգապետի կողմից նշանակուել է ստրամնիկ Ղազախում տեղական մի պաշտօնէայի նամակի շնորհիւ ։ Վեցերորդ․ Մամեդով սպան, որը Բագու ամբակոծել տուաւ Դիլդարովի տունը, սուտ խօսելով որ անկէ գընդակ է արձակուած ։ Եօթերորդ․ բազմաթիւ փաստերով ապացուցուած է, որ Թուրք քաղաքապան ոստիկանները Բագու կամաւ մոլորութեան մէջ ձգելով շրջիկ պահակների պատճառ են եղել Արամեանցի, Ազամեանցի, Զէյցի, Փիլիպոսեանի տները եւ Բալախանու Նաւթարդիւնաբերողների հիւանդանոցը ռմբակոծել տալու ։ Բագու եւ նրա շրջականերում հայերը չունենալով կեանքի ու ստացուածքի ոչ մի ապահովութիւն՝ զինաթափ են արւում ։ Բալախանի, գեներալ Սվեչինի կարգադրութեամբ եւ Թուրքերի խնդրանքով, հայ զինուորները չորքերից դուրս են ձգուել եւ ուղարկուել իրենց նախկին տեղերը ։ Ինչպէս երեւում է, գեներալը պէտք եղած չափով պարզած չէ դեռ եւս իւր համար, թէ ո՛ր կողմին է աւելի վըտանգ սպառնում ։ Թուրքական շարժումը, որ ապստամբութեան կերպարանք է կրում, շատ տարիներից իվեր պատրաստուելիս է եղել, չը խօսելով այլեւս զանազան սէիդների կատարած պրօպագանդայի մասին, որն ապացուցուած է Օրդուբադի Թաղապետ Ֆիլիպպովի արած զեկուցումով, թէ Օրդուբադ քաղաքը

ներկայացնում է համիսլամական բովանդակութեամբ լոյս տեսնող թերթերի մի խոշոր գործարան: Մրեւնոյն այդ պրոպագանդան կատարում է նաեւ գրաքննութեան ինթակայ եղող Բագուի «Հայաթ» թուրք լեզուով հրատարակուող թերթի միջոցով, որին նայում է թուրք գրաքննիչ: Մասնաւորապէս ուշադրութեան արժանի է «Հայաթ»-ի Ն. 12 ի մի յօդուածը. որի մէջ պարզ կերպով թուրքերն հրաւիրւում են ապստամբութեան. համիսլամական բովանդակութեամբ կատարուած քարոզութիւնները գաղտնի չեն տեղական բարձրագոյն իշխանութիւնից:

Շատ անգամներ են Անդրկովկասի ռուս գաղթականներից տեղեկութիւններ ստացուել մահմեդականների շարժումների մասին: Բալաջարի կայարանի ծառայողները, դիմումներ անելով իրենց իշխանութեան, խնդրել են, իրենց զինուելու իրաւունք տուի- որովհետեւ աէ իզները եւ կանաչ չալմայաւորները թուրք ամբոխին գրգռում էին իրենց դէմ: Ջիբրայէլի գաւառից գնդապետ՝ Վինոգրադովը տեղեկութիւն ունի տուած իշխանութեանը, սահմանից քարոզիչներ անցնելու մասին, տեղական մահմեդականներին ոտքի հանելու համար:

Երեւանի ընդ. նահանգապետ Նապալէօնը նմանապէս տեղեկութիւն է տալիս Զանգեզուրի գաւառի վրանաբնակների մէջ պրոպագանդայի մասին: Սկոբելեւսկ գիւղի ռուս գաղթականներն օգնութիւն են խնդրել իշխանութիւնից թուրքերի դէմ, որոնք կողոպտել են նրանց խանութները: Կուր գետի նաւագնացութեան տեսչի ռուս օգնականը, զինուելու իրաւունք խնդրելով. Ջեւադի գաւառից տեղեկագրում է հետեւեալը. ընդհարումն անխուսափելի է. թուրքերի մէջ կատարուող պրոպագանդան հետզհետէ աւելի ու աւելի զօրեղանում է. թուրք պատուիրակները ազդեցութիւն հաւաքող դերվիշների կեցութեան տակ՝ խումբեր են կազմակերպում, խորհուրդներ են ունենում եւ կողմնակի մարդ մտնելու ժամանակ ցրւում են: Թուրքերն օր օրի վրայ աւելի ու աւելի անպարկեշտ ու պահանջկոտ են դառնում եւ պատահմից փողեր են շորթում: Պետրոպաւլովսկ գիւղի բնակիչները հաղորդում են. որ տեղական սուննիների մէջ յուզում է նշմարւում. թուրքերի յարաբերութիւնները դէպի ռուսները փոխուել. իշխանութիւնները անկարող լինելով հայերի կոտորածի առաջն առնելու, ռուսներին նախազգուշացրել են ոչ մի մասնակցութիւն չունենալ. թուրքերի շարժումները զսպելու համար զօրքի պէտք կայ: Իշխանութիւնների անզօրութիւնը, զօրքերի բացակայութիւնը,— տեղեկատուի խօսքերի համաձայն,— թուրքերին ստիպում են հարցնել. Միթէ ռուսերը դեռ եւս գոյութի՞ւն ունեն. չէ՞ որ Ճապոնացիները նրանց կոտորել էին. իսկ մնացած կը վերջացնենք մնացածներին: Այս ժամիս տեղեկութիւններ են ստացուել թուրքերի կատարած նոր գազանութիւնների մասին. Ջեւադի գաւառում կոտորել են Բաղդասարովի ընտանիքը, աղջիկն առեւանգուած է, գիւղը թալանուած: Ջիւանշիրի գաւառում կողոպտուած է Իգբաշեւի կալուածքը. սպանուած է 17 հայ: Եւլախի Շուշի տանող ճանապարհի վրայ կողոպտուած են քրիստոնեայ ճանապարհորդները, առեւանգուած է վարժուհի մը, սպանուած են կալուածատէր Գեանջունցեւը, երկու հայ եւ մի գերմանացի: Զանգեզուրի գաւառում սպանուած են չորս կալուածատէր Սաֆրազբեկեան եւ Մելիք Թանգեանց: Ղուբայում թուրքերը հայոց վրայ 18 հազար րուբլու տուրք են նշանակել նրանց չկոտորելու համար: Մահմեդականները գաղտնի ընկերութիւն են կազմել, «Իթթիհաթ» անունով, որը նշանակում է «Միութիւն». որը 400 միլոն մահմեդականների կողմից սպառնում է ամբողջ աշխարհի վրայի հայերին կոտորել: Դէմ հանդիման կանգնած լինելով այդպիսի խոշոր շարժման առաջ, ընդհանուրի համոզմունքն այն է, որ, բացի Կովկասի զօրաբաժինները զօրացնելուց, անհրաժեշտ է նաեւ զինել տեղացի քրիստոնեաներին կազմելով նրանցից պահակախմբեր ռուս սպաների հրամանատարութեան տակ: Սակայն դժբաղդաբար, այդ առաջարկը մերժուած է փոխարքայի կողմից: Անհրաժեշտ է նմանապէս գոնէ թուրք շարժման պարագլուխներին բանել ու պատժել որովհետեւ հարկաւոր է ուշադրութեան առնել այն տխուր փաստը, որ կովկասեան դատարանները փետրուարից ի վեր անլուր չարագործութիւնների վերաբերուած ոչ մի գործ չեն քննած: Դատավարութեան մէջ այդպիսի դանդաղում աններելի է մինչեւ իսկ սովորական խաղաղ ժամանակ:

ԲԱԼԱԽԱՆՈՒ ԱՒԵՐՈՒՄԸ

(Շար. Նախորդ թիւէնեւ վերջ)

Միւս օրը՝ չորեքշաբթի սոսկալի չտեսնուած նորդ էր փչում: Հարեւան՝ Նոբելի այրուող հորերի սեւաթոյր ծուխը լցրել էր մեր գործարանի բակը. սենեակներում գիշերային մթութիւն էր տիրում, որ մերթ ընդ մերթ բաց ու հուպ էր լինում, երբ քամու ուժգին հոսանքները մի վայրկեան տեղի էին տալիս արեգակի առաջ: Հրդեհի մուրը եւ տապը դէմքերիս էր զարնւում: Հրդեհի զիմադրողները հագել էին արհեստաւորների պաշտպանողական ակնոցները. գլխերնիս կըրակ էր թափւում. օդի մէջ ածուխի անհամար կտորները պտոյտներ էին գործում մեր գլխին գիշատիչ անգղների նման: Նոյն րոպէին պատռուեցան հանքի մօտից անցնող առուի մէջ մի քանի նաւթատար գծեր, ծուխը աւելի խեղդիչ ու սպառնալի դարձաւ, մանաւանդ մօտակայ Ջիբկասովի, Միտրոֆանովի եւ մեր ֆիրմայի տների համար: Ամեն ոք տեղ էր որոնում մերը վառուելու դէպքում ելքի համար եւ տեղ չէր գտնւում: Բարեբախտաբար առաջն առան, մի քիչ յետոյ օրը փոքր ինչ պարզուեց եւ արեգակը տարածեց իւր մեռելագոյն ճառագայթները... Շուրջս նայեցի. վիշկաների հսկայական անտառից այստեղ ու այնտեղ մի քանիսն էին մընացել մէնիկ-մէնիկ կանգնած:

Ջոհերի թիւը անորոշ է, բայց բաղմաթիւ չէ:

Մինչեւ այդ ժամանակ մեր գործարանի վրայ ոչ մի յարձակումն չէր եղել: Մեր առաջ ով գիտէ ինչ հըրաշքով կանգնած մնացած 3 վիշկաների միջից առաջին անգամ ուժգին թափով մի քանի հրացանի պայթիւն եկաւ. գնդակները երկաթեայ թերթերին զարնուելով ցած թափուեցան. մեր կողմից պատասխանեցին աւելի ուժգին թափով եւ ամեն ինչ լռեց: Անհաբեկուած մեծամասնութիւն անզէն ամբոխի համար գայթակղման մի ազդանշան է թըւում: Ուստի պէտք զգացուեցաւ յայտնել Կասպեան ընկերութեան գործարանում պաշտպանուողներին, որ հարկաւոր դէպքում օգնութեան հասնեն: Դուրս եկայ փողոց մի ընկերով. ոչ մի զինուոր ոչ մի թուրք: Հայեր էին միայն շրջում շփոթուած աջ ու ձախ նայելով եւ ռուսներ՝ իրենց սովորական ընթացքովը: Կասպեան ընկերութեան գործարանում արդէն իրարանցում էր ընկել: Նաւթարդիւնաբերողների Տեխնիկական մասից յայտնել էին, որ իրենց վըրայ թնդանօթ է պարպուած. զինուորներ են սպառնալ եւ ուղարկուել ոստիկանատուն: Ուստի ամենքը հաւաքւում էին ունեցած չունեցածը ով ինչ կարող էր, ում ինչ ձեռք էր ընկնում եւ պատրաստւում էին կայարան փախչել, թէեւ մի մասը հակառակն էր պնդում: Այրւում էին ընկերութեան գոմը եւ մթերանոցը: Բացը լիքն էր թանձր ծխով որի միջից հազիւ երեւում էին մարդկանց դիմակները՝ վհատուած, լքուած ընտանիքների թռչունների նման: Թախծալից ձայնով նրանք ասացին ինձ որ կառավարիչի օգնականը (կառավարիչը բացակայ էր) իւր ընտանիքով փախել է, անտէր թողնելով նրանց: Օրինակը վարակիչ է. ծառայողներից եւ բանուորներից շատերը նրան են հետեւել, որոնց պատրաստւում էին հետեւել եւ մնացածները: Այս իրողութիւնը խորտակեց մեր բոլոր յոյսերը: Գիւղի զինուած ամբոխը պիտի խուժէ մեզ վրայ եւ մեզ օգնող չպիտի լինի, ահա ինչ էր մտածում ամեն մէկը մեզանից: Եւ ահա սկսուեց գաղթականութիւնը... Տաճկահայ գաղթականներին տեսել էինք. բայց գաղթական չէինք եղել եւ եղանք.., կէս ժամուայ ընթացքում բոլորը պատրաստ կանգնած էին դռան առաջ: Կառավարիչը դուրս եկաւ տընից իւր պառաւ դողդողացող մօր ձեռքից բռնած, թողնելով եռեւում հազարներ արժող գրքեր, գորգեր ու զանազան տնային կահկարասիներ: Այդպէս եւ ամեն մէկը: Վերցրինք ինչքան կարող էր մի ձեռք վերցնել: Եւ այնքան գրքերը որ հայի կուլտուրական բնական ձգտումն էր մտցրել կեղտի, մազուտի չարքաշ աշխատանքի, նախկին աքսորի այդ վայրը, երեւի ոտքի կոխան դարձան մեզնից յետոյ կամ կրակի արժանի իսկ համարուեցան ու այրուեցան: Ամենայետին գրագէտն էլ իւր գրքերի համար էր ցաւում առաւելապէս: Կառավարչի օգնականը այնքան միամիտ էր, որ յոյս ունէր պարսկահպատակ Սալախ Հասան օղլու վրայ. որին յանձնարարել էր լաւ պահպանել թողնուածը, մինչդեռ մեր մեկնելուց իսկոյն յետոյ հէնց այդ Սալախը ամիջապէս վազել է Սաբունչի, եւ խուժանը բազը թափելով նախ կողոպտել, ապա այրել տուել դատարկ տներն ու շէնքերը:

Տներից դուրս գալով գնում էին զինուածները, մէջ առած անզէններին—թուով 400 հոգի: Վիշտերների պատի տակից մի թուրք մի քանի անգամ ատրճանակ պարպեց վրաներս թագստեան տեղից եւ փախաւ: Հասանք կայարան, որ այնքան հեռու չէ մեր գործարանից: Մեզ յայտնեցին, որ եկել անցել են նաւթարդիւնաբերողների խորհրդի տեղական մասի, Միրզոյեանի Սուրբխաչենիկի, Փիթոյեանի, Սաբունչու մասի, Տէր-Ցակոբեանի եւ այլ մօտիկ հանքերում խմբուածները ռուսներ ու հայեր եւ որ մնացել են Զաբրատում միմիայն Մանթաշեանի, Փիթոյեանի եւ Արամազդի գործարաններում խմբուածները՝ պաշարուած դրութեան մէջ: Ես հրաժարւում եմ նկարագրել կայարանում խմբուած քրիստոնեաների դրութիւնը: Անսպասելի իրողութիւնը նրանց ապուշ էր դարձրել: Նրանք գիտեն որ Բալախանին թողնելով շատ բան են կորցնում, թերեւս իրենց աոօրեայ հացը, բայց պէտք է թողնել այս դժոխքը, անիծեալ վայր, ուր արիւն է շնչւում ամեն տեղ: Իսկ քարաթիոտ-ժանդարմը իր խուզարկութիւններն էր կատարում, քաղաք գնացողները պիտի զինաթափուէին: Մի ռուս բանուոր աչքով յօնքով ցոյց էր տալիս նրան զէնք կրողներին, որոնք չէին ուզում զրկուել իրենց պաշտպանից: Գընացքի սուլոցը ականջիս հասաւ: Բոլորն էլ ոտքի ելան: Գոյութեան պայքարն էր մղւում. ամենքի աչքերը դէպի վագոնների մուտքերն են յառած, ինչ գնով էլ լինի այս գնացքով պիտի հեռանալ այս խեղդիչ վայրից: Մի յամառ գրոհով ամենքը դիմեցին դէպի վագոնները: Մի քանի տեղեր մանկական եւ կանացի ճիչեր լսեցի. մի կին երեխան գրկած անընդհատ զարկում էր թափով մի օտար տղամարդու թեւին, որ դէմ ընկել կանգ էր առել դռան չէմքում: Ուրիշները պատուհաններից էին ներս ընկնում: Թէ նստարանները եւ թէ յատակը բռնուեցան:

Վերջապէս գնացքը ճանապարհ ընկաւ, անցանք Սաբունչու փոքրիկ կիրճը.բաց դաշտում գնացքը կանգ առաւ: Ես դուրս նայեցի, հազարաւոր ամբոխը խռնւում էր այնտեղ. սկսուեց մի անդիմադրելի գրոհ դէպի վագոնները: Բարձրանում էին պատուհաններից, որովհետեւ շէմքերը բռնուած էին բազմութեամբ: Ներսը իրար ջարդելու չափ լցնելուց յետոյ բարձրացան վագոնների կտուրները: Ամենքը շտապում էին, բայց մի փոքրիկ մասը միայն կարողացաւ մեզ հետ գալ: Զրկւում էին օրական հացից, գուցէ ընդմիշտ, բայց շտապում էին կեանքը քաղցր է...

Ամենքն էլ իրար ծանօթի, բարեկամի ընկերի մասին էին հարցրնում, որտեղ կենդանի՞ է, ազատուե՞ց, այս գնացքով գալի՞ս է: Այլք ապուշ կտրած, պատմում են թէ ինչպէս չիկղաղ մնացին, թողին այսքան տարիներ քրտինք թափած այդ անիծեալ վայրում ամեն ինչ՝ տուն, տեղ, հագուստ դրամատան գոյքեր, նոյն իսկ դրամ: Մի շամախեցի պառաւ կին ապուշ կտրած պատմում էր, թէ ինչպէս Բալախանի մասում թուրքերը յարձակուեցան եւ սպանեցին երկու կազակի ու մէկին վիրաւորեցին. եւ, թէ ինչպէս կարողացաւ միայն հիւանդ ամուսնուն փրկել, թողնելով 3000 րբ. արժողութեամբ կահկարասիք եւ խնայողական գանձարանի տետրակը: Մեր ծառայողներից մէկը, հորում բան անող վարպետ պատմեց հետեւեալը. «Մի շաբաթ առաջ երբ գրասենեակում նստած էի, մեծ վարպետը՝ Փիրին ինձ ասաց ժըպտելով. Արշա՛կ, ե՞րբ պիտի հայ-

ընկեք գնաս ։ Ասացի—Թէ արձակուրդ տաք մէկ ամսով կերթամ, 6 տարի է ծառայում եմ եւ մէկ անգամ էլ է չեմ գնացել արձակուրդով ։ Վարպետը պատասխանեց.— Երեւի սպասում ես որ Բալախանին ա՛յ այս գետնին (ցոյց տալով) հաւասարուի եւ յետոյ գնաս եւ էլ չգաս» ։ Արչակը աւելացրեց. «Դու մի ասիր, որ Փիրին գիտէր, որ շուտով պիտի հաւասարուի» ։

Քաղաք հասանք ։ Այդտեղ էլ, կայարանում մեծ իրարանցում կար ։ Բալախանու հայ բժիշկներն ու գթութեան քոյրերից մի քանիսը իրենց սպիտակ շորերը հագին եւ իջան վակոններից եւ այդպէս էլ կառք նստեցան շփոթուած ։ Հինգ օր անցել էր այդ օրից, սակայն նոր եմ կարողացել ուշքս գլուխս հաւաքել եւ գրի առնել տեսածներս ։ Կաշխատեմ շարունակել, քաղաքից հաղորդել ։ Վերջացնում էի, երբ երկու ահագին թնդիւններ լսուեցան Բարեատինսկոյա փողոցում երեկոյեան ժամի 10–ին ։ Այստեղ մի ատրճանակ է արձակուել, Թուրք գորոդովոյը ցոյց է տուել մի տուն, որտեղից իբրեւ թէ արձակուել է ատրճանակը ։ Այդ տան վրայ երկու անգամ թնդանօթ պարպեցին ։ Տունը գերմանացի Զայցի տունն է, բնակողներն էլ գերմանացի ։ Ասում են որ ինչ որ թիւրիմացութիւն կայ մէջ տեղ ։ Օգոստ. 26–ին զօրքը ազատում է Զաբրատում պաշարուածներին ։

Բալախանու զոհերի թիւը յայտնի չէ, բայց շատ չպէտք է լինի. յամենայն դէպս 50–ից ոչ աւել ։ Իսկ վնասները՝ ընդհանրապէս չափազանց ։ Բաւական է ասել որ Բալախանին դատարկուած է ու մոխիր դարձած եւ աւերածի վրայ հսկում են մի քանի տասնեակ վէշկաներ ։

Ա. ԳԵԱՆՋԵՑԵԱՆ

Բագու, 29 օգոստոսի

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹՈՒՐՔ ՄԸ

(Շար. նախ. թիւէն եւ վերջ)

—Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք չափաւոր բարեկարգութիւններ ըսելով, հայերը նոյնքան ազատ չե՞ պիտի ըլլան որքան Թուրքերը ։

—Իշխող տարրը Թուրքն է, եւ որպէսզի կարող ըլլայ հպատակ ազգերու վրայ իր գերակշռութիւնը միշտ զգալի ընել, հարկ է որ մտաւորապէս ալ առաջնորդող դիրքի մը բարձրանայ ։ Ասոր համար յիմարութիւն պիտի ըլլայ հպատակ ազգութիւնները օրէնքին առջեւ բոլորովին հաւասար ճանչնալ տիրող Մահմետականին, կամ թողուլ զանոնք որ ուզածնուն պէս յառաջդիմեն եւ ամէն բանի մէջ մեր քայլերը կոխեն ։

—Ուժի, բիրտ զօրութեամբ կրնաք տիրել, բայց երբե՛ք մտաւորապէս ։

—Մտքի կարողութիւններով ալ պէտք է տիրենք, որպէսզի յետոյ ինքզինքնիս պարտուած զգալու դժբախտութիւնը չունենանք ։

—Ինչպէ՞ս կրնաք երեւակայել որ այդ հպատակ ազգութիւնները բարեկարգութեան իրաւունքի եւ ազատութեան համար այնքա՛ն արիւն եւ ճիգ թափելէ վերջ պիտի յօժարին գոհանալ քանի մը ողորմելի շնորհներով եւ սպասել որ Թուրք միտքը զարգանայ եւ զիրենք լուսաւորութեան առաջնորդող տարր մը ըլլայ ։ Ինչ որ կըսէք անտրամաբանական է. տղայական եւ ծիծաղելի ։ Եւ ծիծաղեցայ հեգնութեամբ ։

—Այո՛, ձեզի համար ծիծաղելի է, ըսաւ բարեկամս չոր ու համոզուած շեշտով որովհետեւ իշխանութիւն մը կ'երազէք. բայց մեզի համար անհրաժեշտ է որ մեր երկրին մէջ գերակշռութիւնը միշտ մերն ըլլայ եւ Թուրքիան ալ ամբողջ ։

—Մենք իշխանութեան չենք ձգտած ինչ որ պահանջած ենք բարեկարգութիւններ եղած են եւ դուք մեր տարրական իրաւունքներն անգամ զլացած էք մեզի, երբ թէ մենք չըլլայինք ձեր մտաւոր առաջնորդները եւ երբ մարդ բարոյական պահանջներ չունենայինք ։ Ձեր ոճիրը կարմիր է եւ մենք չպիտի ներենք ձեզի ո եւ է գնով ։

—Ժամանակին պիտի խորհինք թէ ինչպէ՞ս վարուելու ենք ձեզ հետ, եւ հարցական երեւոյթով մը ուղղակի աչքերուս նայեցաւ ։

—Ձեզ ազատամիտ կարծելով սխալեր եմ ուրեմն, ըսի ։

—Ձեր համոզումով ազատամիտ ըլլալու համար պէտք է՞ ուրեմն որ մենք մեր դարաւոր իրաւունքներէն հրաժարինք ։ Դուք մեր ստրուկներն էք ։

—Ի՞նչ իրաւունք, ի՞նչ ստրուկ... ակամայ բռունցս սեղմեցի բարկութեամբ եւ չոկուեցայ աթոռիս վըրայ ։

—Այո՛, մեր հայրերը գործածեր են ձեզ եւ պէտք է խոստովանիմ որ դուք տակաւին կրնաք օգտակար ըլլալ մեզի ։ Առանց ձեզի դժուար է մեզի հանգստաւէտ կեանք մը վարել ։ Աշխարհի կարգն է ։ Ի՞նչ բան կը մղէ ձեզ այսօր մտածելու որ ձեր վրայ մեր ունեցած իրաւունքներէն պիտի հրաժարինք մենք ։ Անկարելութեան մը առջեւ կը գտնուիք եւ խելացութիւն պիտի ըլլայ ձեզի՝ հայերուդ՝ միշտ մեր բարեկամութիւնն ունենալ եւ մեզի հետ համերաշխութեամբ Թուրքիոյ յառաջդիմութեան աշխատիլ ։

—Ուրեմն Սուլթան Մէճիտ, Րէշիտ եւ Միտհատ փաշաները, ինչպէս նաեւ ուրիշներ որոնք բարեկարգութեան եւ հաւասարութեան աշխատող ազատամիտ անձեր ճանչցած ենք, անկեղծ չէին իրենց ջանքերուն եւ խոստումներուն մէջ ։ Հետաքրքրական պիտի ըլլար լսել ինձի թէ անոնք ալ, մինչդեռ մեզի իրաւունք ընելու-խօսքեր կ'ընէին Հաթթը Շէրիֆներով եւ Սահմանադրութիւնով, նոյն ատենն ալ կըսէին հեգնութեամբ—Դուք մեր ստրուկներն էք ։

—Կարելի չէ տարակոյսի ենթարկել այդ նշանաւոր անձերուն լուսամիտ ձգտումները, բայց անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսել որ անոնք թուրք ժողովուրդն ունեցած են իրենց նկատառութեան առարկայ, քան թէ Քրիստոնեայ ազգութիւնները ։

—Եւ որպէսզի, շարունակեցի ես, եւրոպական տէրութիւններու ոտնձգութիւնները արգիլեն Թուրքիոյ ներքին գործերուն մէջ Քրիստոնեաներու բարեկարգութեան սնամէջ խոստումներ ըրին, այնպէս չէ՞ ։

—Ճշմարտութիւն մըն է ասիկա ։ Կը զարմանաք անշուշտ, եւ չէիք սպասեր որ այսօրինակ պատասխան մը տայի ։ Դուք զիս խօսելու բռնեցիք եւ ես անպատեհութիւն մը չեմ տեսներ այս խնդիրներու մասին իմ եւ ուրիշ շատերու գաղափարներն յայտնել ձեզի ։ Այս յայտնութիւններն ապագային լուրջ դժուարութիւններու պատճառ կըլլա՞ն տալ, չեմ կարծեր, որովհետեւ նախ որ ձեր կողմէն եկած վտանգը նշանակութիւն չունի մեզի համար, երկրորդ՝ ասոնք գաղտնի բաներ չեն, ընդհակառակը դուք մեզմէ քաջ գիտէք զանոնք.

Հաւատացէք ինծի որ դուք չափազանց միամիտ գտնուած էք, ձեր յոյսը եւրոպական միջամտութեան մը վրայ դնելով ։ Անգամ մը (1894–1896) զօրաւոր եւ անկեղծ ջանք մը եղած է ձեզի համար, ան ալ միայն Անգլիոյ կողմէ, եւ յետոյ այդ ջանքը վիժած առանց ո եւ է արդիւնքի, որովհետեւ եւրոպական տէրութիւնները չեն ուզած մեր գոյութեան խնդիրը վտանգել եւ ոտնակոխ ընել կարեւոր շահեր ։ Իմ Հայրս այն ատեն կառավարութեան մէջ ազդեցիկ դիրք մը ունէր եւ իրապէս բաղձացող էր բարեկարգութիւններու ։ Կարելի էր որ բան մը ըլլար այն ատեն, իսկ հիմա ի զո՜ւր են ձեր ջանքերը եւ յոյսերը ։ Պատեհութիւնը եւ ժամանակը անդառնալիօրէն անցած են ։ Եւրոպան աւելի փոյթ կընէ իր երկու ոսկիի շանը, քան թէ երկու հարիւր հայու կորուստը ։

Իրապէս բաղձացո՞ղ էք ձեր եղբայրներու հանգիստին, մեր բարեկամներն եղէք ուրեմն ։ Հասարակաց թշնամին Համիտն է. եւ երբ համերաշխութեամբ յաջողինք սահմանադրական վարչութիւն մը հաստատել Թուրքիոյ մէջ, այն ատեն մխիթարական պիտի ըլլայ ձեր վիճակը եւ ապագան ալ՝ յուսալից ։

—Մենք ձեր բարեկամները չենք կրնար ըլլալ այլեւս, նախ դուք մեր փողոտուած քոյրերուն եւ եղբայրներուն, արիւնէն անպարտ չէք, երկրորդ՝ ձեր ձեռք ձգելիք ազատութիւնը ձերը միայն կրնայ ըլլալ, իսկ մենք չպիտի մոռնանք այն տառապանքներն ու անմոռանալի անպատուութիւնները զորս կրած ենք ձեր ազգակիցներու ձեռքէն եւ ձեր կառավարութեան դըժոխային լուծին տակ ։

—Մեզի հանդէպ ձեր ատելութիւնը բնական է, սակայն գիտցէք որ նոյնքան մըն ալ մենք կատենք ձեզ ։ Եթէ պարագաները չի փոխուին, ձեր գոյութիւնը վաղուան խնդիր մըն է լոկ ։ Երբե՛ք մի կարծէք որ շարունակական ապստամբութիւններով պիտի յաջողիք ձեռք ձգել ձեր բաղձացածը ։

—Աղէ՛կ, աղէ՛կ, կրկնեցի, սակայն դուք պէտք է գիտնաք որ մենք պատմական այն Սալն ենք, որուն վրայ կը փշրին ի վերջոյ մուրճն ու մուրճը շարժող բազուկը ։

—Կարելի է, բայց մարգարէութիւններու վրայ հաւատք չունիմ ։ Որքան ատեն Հայաստանի մէջ մեծամասնութիւնը կը կազմէիք ։ վտանգ մըն էիք Թուրքերին, իսկ հիմա դժուարութիւնները հարթուած են ։ Ինչպէս դիտած եմ արդէն, ի զո՛ւր աջակցութիւն կ'ակնկալէք. Եւրոպան մատն անգամ չի պիտի շարժէ պաշտպանելու փորձ մ'ընելու համար ձեզ ։ Դուք ռայա ծնած էք, հարկ է որ ռայա ապրիք եթէ չէք ուզեր կորսուիլ ։ Ասիկայ որոշ է ։ Մինչեւ հիմա մորթուելով պէտք էր որ հասկցած ըլլայիք արդէն ասիկա, եւ կամ փոխադարձաբար մորթած ։

Կը ճանչնամ ձեր յեղափոխութիւնն ու յեղափոխականները, անոնք յիմարական շարժումներով Համիտին առիթներ տուած են եւ տակաւին ալ կուտան, ջնջելու ձեր անմեղ ու տարաբախտ ցեղակիցները առանց սեռի եւ հասակի խտրութեան ։ Գալով անոնց որոնց յանձնած էք ձեր ազգին շահերը, կը դաւաճանեն, կուրանան եւ կը մատնեն ձեզ ։

Հայաստանի՝ Թուրքիայէն անջատումը անկարելի է. որովհետեւ ատով մեր երկրին կենսական շահերը կը վտանգուին անպայման ։

Դիտած եմ նոյնպէս որ դուք չունիք հաւաքական գործունէութեան մը ձեռնարկելու համերաշխ հոգին ։ Անկարող էք ամբողջական կարիճ ապստամբութեան, որովհետեւ հետըզհետէ ձեր երկրին երիտասարդ ուժերը կը կորսուին վայրապար ։ Եթէ իրապէս վտանգ մը սպառնայիք մեր երկրին եւ կառավարութեան, առաջինը ես պիտի ըլլայի ձեզի դէմ կըռուի վազողներուն, իմ հայրենիքիս շահերը պաշտպանելու համար, փոյթ չէ թէ Համիտը եւ անոր կառավարութիւն կ'ատեմ ։

—Պիտի տեսնուինք, պիտի տեսնուինք, ապագան պիտի յայտնէ ամէն բան ։ Գիտցէք միայն որ մենք պիտի ընտրենք ազգովին մեռնիլ վերջին վճռական ազատումի մը մէջ, ազատութեան համար, քան թէ յօժարիլ մնալ ձեր ռայաներն, առանց որոնց հացին անօթի պիտի մուրաք դուք ։ Շեշտելով ըսի այս խօսքին իւրաքանչիւր բառը, մինչդեռ կը ջանայի պաղարիւն երեւալ ։

—Կը բաղձամ որ կռուի դաշտին վրայ ձեզի հանդիպելու դժբախտութիւնը չունենամ, ըսաւ բարեկամս կէս հեգնական ձայնով մը ։

—Շատ ազնիւ էք, կրկնեցի ես ալ հեգնող շեշտով մը, ընդհակառակը կը բաղձայի որ առաջին թշնամին որուն պիտի հանդիպիմ, դուք ըլլայիք, դո՛ւք ձեր ազատամիտ Թուրքի արհամարհելի յաւակնոտութեամբ ։

Ժամանակը ուշ ըլլալով, Թուրք բարեկամիս քովէն մեկնեցայ ։ Ալ զինք չի տեսանք, բայց ես իմ Քարլայլի «Ֆրանսական Յեղափոխութիւնս» նուէր ձգեցի իրեն, որպէս զի իր պարապ ժամերուն երբեմն աչք մը պըտտցնէ Լուի ԺԶ րդ. ի գլխատման պարագաներուն վրայ ։ Ո՞վ գիտէ օր մը թերեւս ինքն իր ազատամիտ ընկերներուն հետ յաջողի Սուլթան Համիտի գլուխը Պոլսոյ շուներուն առջեւ նետել ։

ՎԱՂԱՐՇ

Le Courrier Européen

Ֆրանսերէն այս շաբաթաթերթը՝ որ կը զբաղի քաղաքական, այժմէական եւ ընկերվարական խնդիրներով ու գրականութեամբ, եւ մանաւանդ իրեն սկզբունք ընտրած է ճնշուած ժողովուրդներու իրաւունքին պաշտպանութիւնը, կը հրատարակուի Ֆրանսայի ոստանին մէջ գրագէտներու խմբակի մը վարչութեան տակ եւ բազմաթիւ աշխատակիցներու մասնակցութեամբ ։

Բաժնեգինն է տարեկան 15 ֆր. վեցամսեայ 8 ֆր ։ Բաժանորդագրուիլ ուզողը կրնայ իր գտնուած քաղաքի Նամակատան վարչութեան կամ խըմբագրութեան սա հասցէին դիմել՝

280 Boulevard Raspail,

(Paris)

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹ

ԹԻՒՐՔԻԱ

Սթանպօլտա էրմէնիլէրէ գարշը թահարրիաթ վէ թէվգիֆաթ բէք արթմըշ տըր ։ Կէչէն կիւն Բանկալթի էրմէնի մէզարլըղը ասքէրլէ գուշատըլըպ թահարրի օլընտը· կէօխա եէրտէ պօմպալար պուլընմուշ վէ պիր րէվայէթէ կէօրէ, եէր ալթընտան պիր եագընտաքի ասքէր գըշլասընա տօղրու պիր լաղըմ տախի պուլմուշլար ։ Քէզա Սկիւտար էրմէնի քիլիսէլէրինտէն պիրինի եօգլայարագ, պօմպա վէ տինամիթ պուլմուշլար · ֆագաթ զաննը ումումի շու տուր քի՝ զապթիյէլէր էվվէլտէն պօմպալար վէ տինամիթէ տայիր միւզիւր էշեալար վէ սաիրէ պէրապէր կէօթիւրուպ, օրատան պուլընտը տիյէրէք, պիր թագըմ պի կիւնահ քիմէսնէլէրի թութայօրլար· իշթէ պու կիպի տէսիլէ իլէ մէզքիւր քիլիսէնին քարոզիչի, պիր գաչ խատէմէլէրի վէ Թաղական ազալարը տէրտէսթ իթմիշլէր տիր ։

—Իտամա մահքիւմ օլան Աբիկ էֆէնտինին գաթիլի Վարդանեան վէ պունըն Ամերիկատան կէլմիշ օլան պիր րէֆիգինի բօլիթիգա միւթթէհիմի ատտ իտէրէք թէքրար մուհաքէմէ իթմէք իգրէ իտամ հիւքմինի ֆասխ իթմիշլէր տիր ։ Պու իքի միւթթէհիմլէրին եանլարընտա պուլընան րէվօլվէրլէր պիր ֆապրիգա մարգասընը թաշըտըգլարընտան, հիւքիւմէթ ֆապրիգայա սօրուպ, գօմիթա թարաֆընտան սաթըն ալընտըղընը կէօխա թէպէյիւն իթմիշ ։ Եըլտըզ վագասընըն, Իզմիրտէքի պօմպալարըն, Աթինատա պուլընան տինամիթլէրին վէ սաիրէի Աբիկ էֆէնտինին գաթիլի իլէ շումալի վար զաննը օլընըյօր ։ Նէճիպ Մէլհամէ բաշա պիւթիւն իշկիւզարլըղընը կէօսթէրմէք իչիւն հէր կիւն եէնի եէնի ղատտարանէ թէտպիրլէր տիւշիւնիյօր ։

—Թիւրք կազէթալարըն էրմէնիլէրէ գարշը չէտին լիսան իսթիմալ իթմէլէրի իսլամ էհալիի գըրկընա թէշվիգ իտէպիլէճէկինտէն գօրգուլարագ, էլչիլէր պապը Ալիյէ պիր գօլէքթիֆ նօթա վէրուպ, թիւրքճէ կազէթալարըն տիգգինի չէքիլմէսինի վէ գըրկընա սէպէպիյէթ վէրիլմէմէսինի թալէպ իթտիլէր ։ Օրմանեան Պատրիարք տախի պու մաալտա պիր թագրիր վէրուպ, պիր գաչ միւճրիմլէր սէպէպի իլէ պիւթիւն էրմէնի միլլէթինի լէքէլէնտիրմէմէք իչիւն՝ միւճրիմլէրին ատլարը իլէ եազըլմասընը րէճա իթմիշ տիր ։

—Շիմտիյէ գատար Լօնտրատա պուլընան սապըգ Սըրպ էլչիսի Մ. Միեաթօվիչին պիր մէքթուպլէ վէրտիկի մալիւմաթա պինաէն, Մաքէտոնիա իչիւն Լօնտրատա թէրթիպ օլընմագտա օլան պիր՝ ճէտվէլ՝ իւզրէ, Մաքէտոնիանըն պէօյիւկ գասապալարը վէ շէհիրլէրի պիր մըգտար էճնէպի մուհաֆըզ ասքէրլէրի իլէ իշղալ իտիլէճէկ վէ պունունլէ Մաքէտոնիատա օթօմի իտարէսինի թէմինաթ ալթընա ալընմըշ օլաճագ ։

Տիկէր պիր գաչ տէվլէթլէր տախի պու ճէտվէլի թէտգիգ իթմիշ օլարագ անը գապուլ իտէճէքլէրինէ Մ. Միեաթօվիչ գանիմըշ օլտըղընը մէզքիւր մէքթուպտէ եազըյօր ։ Իշպու մէքթուպ Սըրպ կազէթալարընտան պիրինտէ նէշր օլընմըշ տըր ։

—Միւթէվէֆֆա տամատ Մահմուտ բաշանըն մախտումը Սապահէտտին էֆէնտիի Սթանպօլա կէթիրմէք իչիւն Սուլթան Մըսըր Խտիվինէ րէճա իթմիշ վէ Խտիվ անը գանտըրմայա չալըշմըշ վէ էնվաի մէսլէքլէր վէ մէզունիյէթլէր վատ իթմիշ իսէ տէ՝ սէմէրէսիզ գալմըշ տըր ։

Քէզա Եըլտըզըն սապըգ սէր խաֆիյէսի Ահմէտ Ճէլալէտտինի Ֆրանսատան Սթանպօլա կէօթիւրմէք իչիւն Սուլթանըն սօն տէֆա չալըշմալարը պօշա չըգմըշ տըր ։

—Սթանպօլտա էլչիլէրին գօնսօլօսլարըն վէ սաիր պէօյիւկ զաթլարըն կիթմէքտէ օլտըղը գլիւպտէ իքի պօմպա պուլընմըշ տըր ։ Իշպու պօմպալար կէօխա մէզքիւր գլիւպտէ խըտմէթ իտէն էրմէնիլէր էլի իլէ իտխալ օլընմըշ ըմըշ ։ Հիւքիւմէթ պու կիպի տէսիլէլէր թէտարիգ իտուպ, էրմէնիլէրի հէր տաիրէտէն գօվտուրմագ մագսատինէ խըտմէթ իտէյօր ։

ԿԱՎԿԱՍԻԱ

Պագուտա, Շուշիտէ վէ սաիր շէհիրլէրտէ գըրկընլար վէ միւտարէպէլէրտէն սօնրա պարըշըգ, սուլհ վէ սօվթըգ իչիւն իտիլէն դավլ ու գարարլար սախթա վէ հիլէքեարըգ իչիւն օլտըղը անլաշըլըյօր · զիրա էլան թաթարլար թարաֆընտան հէր կիւն Պագուտա ճինայէթլէր վուգու պուլմագտա տըր · եալընըզ Փարգը շու տըր քի շիմտի թիւֆէնկ վէ րէվօլվէր եէրինէ պըչագ վէ գըլըճլէ իշ կէօրիյօրլար քի սէս իշիտիլմէտէն ասքէր եէթիշմէսին · Շուշի շէհրի սիւքիւնէթտէ իսէ տէ, թիւրքլէր կիճէ գարանլըղընտա էրմէնի խանէլէրինի եագմագ թէճրիպէ իտէյօրլար, քէզա շէհիրտէն տըշարը էրմէնիլէրտէն քիմսէ չըգամատըղը կիպի շըմէնտիֆէր սթասիօնընտան վէ քէօյլէրտէն մէքքիւլաթ վէ էշեա նագլի միւմքին օլամայօր ։ Զիրա Թիւրք-Թաթար չէթալար եօլլարը քէսմիշտիրլէր ։

—Բեթերսպուրկ 2 Նօյտ. — Կօնթ Վարանցով Տաշքով Զարա պիր մէքթուպլէ պիլտիրմիշ տիր քի՝ Կավկասիանըն հալի բէք թէհլիքէլի տիր վէ քէնտիսի ասայիշի իգրա իտէմէյէճէք տիր, պու սէպէպլէ իսթիֆասընը վէրմէք իսթէյօր ։ Իշպու մէքթուպը Գրանտիւք Նիքօլա Միխայէլովիչին էլի իլէ Զարա վէրիլտի ։

—Վարանցով—Տաշքով իսթիֆալ գօմիթէլէրինտէն եիւզտէն զիյատէ թէհտիտլի մէքթուպլար գապուլ իթմիշ տիր · էկէր Կավկասիատան չըգուպ կիթմէյէճէք օլուրսէ քէնտիսինի եօգ իտէճէքլէր իմիշ ։

(Լաֆաճ)

—Պագու 4 Նօյտ. — Մուհաֆազա իչիւն ասքէր արթմըշ օլմագլէ պէրապէր, էյան հէր կիւն գաթլ վէ սօյգունճըլըգ վուգու պուլմագտա տըր · Մաղազալարտան չօգլարը էլան գաբալը տըրլար ։

(Հավաս)

—Բեթերսպուրկ 4 Նօյտ. — Շայանը էմնիյէթ հավատիսա թա պինաէն, Թաթարլար եօլլարը մէթէրիսլէրլէ գաբամըշ օլուպ, պիւթիւն էրմէնի քէօյլէրինի խարապ իթմէյէ հազըրլանըյօրլար ։ Գըրկըն տէվամ իտէյօր ։ Իւչ կիւնտէն պէրու Ագպարատա 33, Ղէրանտա 5 վէ Ղակլօքտա 2 խրիսթիանլար գաթլ օլընմըշլար ։

—Պագու 4 Նօյտ.— Հալ դարըշըգ տըր ։ Թաթարլար վէ Էրմէնիլէր պէյնինտէ սուլհ հիւքմ իտէճէկինէ քիմսէ ինանմայօր ։ Գազատա վուգու պուլաճագ խասարաթ վէ ճինայէթլէրին մէսուլիյէթինի վէ թազմինինի Թաթարլար (եանի Թաթար զէնկինլէրի) իւզէրլէրինէ ալմագ իսթէմէյօրլար ։

(Հովաս)

Կավկասիատա իսլամլարըն չու վանշիւքլէրի նիհայէթ պուլմագ իչին րուս հիւքիւմէթի էլան մուէսսիր թէտպիրլէր իթթիխազ իտէմէմիշ տիր · զիրա իսլամլարըն արըլ թէշվիգճիսի վէ եարտըմճըսը օլան պէյլէր վէ Թիւրք բօլիսլէրի էլան մէմուրիյէթլէրինէ տէվամ իթմէքտէ տիրլէր · գաթիլլէրտէն վէ սօյգունճըլարտան հիչ քիմսէ էլան ճէզալանտըրըլմամըշ· փետրվար այընտան պէրու ճինայէթլէրտէ պուլընան իսլամ ճանիլէր սէրպէսթ կէզմէքտէ վէ պիր թագըմը տախի հիւքիւմէթ մէմուրիյէթլէրինէ տէվամ իթմէքտէ տիրլէր · ֆագաթ պու ճիւմլէ իլէ պէրապէր Կավկասիատա հէր կիւն ասքէր արթմագտա տըր ։ Պու կէտիշաթըն սօնու իսլամլար իչիւն տէհշէթլի օլաճաղընա շիւբհէմիզ եօգ տըր իսէտէ շիմտիլիկ միւշքիւլաթըն պէօյիւկի միլլէթտաշլարըմըզ չէքիյօր, պունլարըն մալլէրի վէ միւլքլէրի եաղմայա մահվ օլիյօր ։

Աճէմիստանտան ալընան մալիւմաթ իւզրէ, Կավկասիատան պաղը իսլամ խաֆիյէլէր վէ թէշվիգճիլէր Աճէմիստանա կէչուպ, ճահիլ էհալիի կիզլի թօբլայարագ՝ եալանլար վէ թէվաթուրլարլէ Էրմէնիլէրի գըրմագ իչիւն գանտըրմագտա ըմըշլար ։ Պունլարտան պիրի Թէհրանտա թութուլմուշ ։ Դրօշակ ըն պէյանը իւզրէ պու ատամտա պուլընան քեաղըտլարտան անլաշըլմըշքի րուս էլչիսինտէն մաաշ ալըր ըմըշ (?) ։ Էլչի անը գուրթարմայա չալըշմըշ ֆագաթ շահզատէ բէտէրի Շահ հազրէթլէրի Էվրօբատան ավտէթ իտէնէ գատար պէքլէճէկինի պէյան իթմիշ ։ Օ կիպի թէշվիգճիլէր Ղազվինտէ վէ սաիր աճէմ շէհիրլէրինտէ կէօրիւնմիւշլէր ։

—Կավկասիատան իսլամլար վէ թէշվիգ իչիւն եազըլան եիւզլէրճէ մէքթուպլար Աճէմ էհալիսինին վէ Թիւրքլէրին հիմմէթինի արթմագտա օլմագլէ Աճէմիստանտա տախի գըրկընտան գօրգուլիյօր· պիր գաչ Էրմէնի գաթլ օլընմըշլար ։

ԹԻՒՃԱՐԷԻ ԻՓԼԻՔ ՇԻՐՔԷԹԻ

—(o)—

ՖԻՅԱԹԼԷՐ

Գըվրագ իփլիք

Փօրխս		Նօմ.	8/14—10.65	ֆր.
Ինկիլիզ	Ա.	»	8/14—11.20	»
» »	Ա..	»	18/24—13.10	»
Ինկիլիզ	Բ.	»	8/14—10.60	»
» »	Բ.	»	18/24—12.90	»
Ինկիլիզ	Գ.	»	6/12— 9.80	»
Իտալիա		»	8/12—10.—	»
Եէտի Քուլէ վէ Մէթէլին		»	3/4— 9.40	»
»		»	10—10.—	»

Սուղլաճ իփլիք

«Իտալիա» Հօլանտիա վէ

Եէտի Քուլէ		Նօմ.	3/10—8.60	ֆր.
Մէթէլին		»	3/10—8.80	»
Ինկիլիզ	Ա..	»	6/14—9.50	»

Բայօր պէզ

Սէրիֆ (Տէֆնէ) կէնիշ 83 սնթմ. —14. ֆր.
» » » 90 սնթմ. —16. »

Բէշինէն թէսլիմ Վառնատա

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

„ԻՐԱՒՈՒՆՔ" ի Վարչութիւնը յանձն կառնէ տպագրել հրաւիրագրեր, նամակագլուխներ, այց եւ այլ քարտեր, հաշուեցուցակներ, տոմսակներ, գրքոյկներ եւ այլն ։

Ուրիշ քաղաքներէ ստացուած յանձնարարութիւնք կը գործադրուին փութով եւ մեծ խնամքով ։ Գիները չափաւոր եւ դրամը կանխիկ ։

Одговорникъ А. Курбетиянъ
печатница Д. Тодоровъ и С-ие — Варна